

Barbara Sopot-Zembok
Halina Nocoń

EDUKACJA REGIONALNA W SYSTEMIE WYCHOWAWCZYM
SZKOŁY PODSTAWOWEJ – IDEA „MAŁEJ OJCZYZNY”
A UŚWIADAMIANIE WARTOŚCI ETYCZNYCH
(NA PRZYKŁADZIE REGIONU PSZCZYŃSKIEGO)

Jednym z ważniejszych pytań stawianych sobie przez nauczycieli i wychowawców jest to, czy należy arbitralnie wskazywać młodemu człowiekowi wzory postępowania, arbitralnie wpajać mu zasady i wartości, czy też przede wszystkim kształtować wolnego człowieka, który sam w trakcie własnego rozwoju wytworzy zdolność postrzegania i rozwoju wartości¹.

Ponieważ człowiek jest istotą rozumną i wolną, a rozumność i wolność należą do jego natury i wyróżniają go spośród istot żyjących – jego działania są wyborami, a nie funkcją instynktów. Wybory te podlegają rozumnemu osądowi, jego życie ma przez to wymiar etyczny, a całokształt zachowań, działań i postaw tworzy jego moralność. Przy uświadamianiu młodym ludziom, a szczególnie uczniom szkół podstawowych, wartości etycznych należy odwoływać się do spraw żywych, najbliższych i najlepiej znanych, przedstawiać autentyczne konflikty moralne, trudne problemy współczesności oraz różne próby ich rozwiązywania. Dobry nauczyciel chce oczywiście wykształcić w uczniach umiejętność uogólniania i wyciągania wniosków. Jednak wnioski wyprowadza się z obserwacji faktów, tak więc nie można wychodzić od pojęć abstrakcyjnych; trzeba zaczynać od konkretów. Należy także zwrócić uwagę na to, że wiele przejawów działania bądź ekspresji ma rys moralny. Nie można również etyki sprowadzać jedynie do „logiki norm” oraz moralizatorskiego wpajania zasad, to jest ograniczać się do konstruowania konkretnych kodeksów postępowania, nie dbając o ich ostateczne uzasadnienia. Odślanianiu prawd moralnych powinny towarzyszyć także refleksje i emocje.

¹ Zob. B. Suchodolski (red.) *Alternatywna pedagogika humanistyczna. Zbiór studiów*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1980.

Przybliżanie problematyki etycznej może dokonywać się poprzez wydobycie w procesie edukacyjnym i wychowawczym wartości obecnych w „małej ojczyźnie”, czyli w bezpośrednim przyrodniczym, kulturowym, społecznym otoczeniu ucznia. Realizujemy w ten sposób postulaty regionalizmu koncentrującego się na pielęgnowaniu i rozwijaniu dziedzictwa kulturowego w regionie².

Współcześnie jesteśmy świadkami dwóch, z pozoru sprzecznych trendów. Z jednej strony obserwujemy globalizację życia społecznego, uniformizację kultury, unifikację życia, krzewienie idei zjednoczonej Europy, powstawanie zrębów cywilizacji uniwersalnej. Z drugiej strony widzimy renesans regionalizmu – odżywianie lokalizmów i ruchów regionalnych, aktywizację mniejszości etnicznych i wyznaniowych, rewitalizację ruchów separatystycznych i inne zjawiska, określane jako „przebudzenie etniczne”, „zakorzenienie w małej ojczyźnie”³. Dotychczasowe doświadczenie uczy, że możliwe jest pogodzenie regionalizmu z uniwersalizmem. Najwięksi twórcy kultury światowej podkreślali jednocześnie swoje dziedzictwo narodowe czy regionalne. Współczesny regionalizm nie ma charakteru defensywnego, jak to miało miejsce w XIX i w początkach XX wieku, kiedy to dotyczył on wyłącznie obrony własnej odrębności i związanych z nią tradycyjnych wartości. Współczesny regionalizm to ofensywny i dynamiczny ruch, który, jak pisze Skorowski, dąży do rozwijania „wielorakich wartości własnej odrębności, by w ten sposób ubogacać szeroko rozumiane życie społeczne współczesnego świata”⁴.

Odwołując się do Ustawy o systemie oświaty, która mówi, iż „Oświata [...] służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata”⁵, Ministerstwo Edukacji Narodowej skierowało do szkół i nauczycieli dokument *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*⁶. Stwierdzało w nim, że głównym celem edukacji regionalnej powinno być „kształtowanie poczucia własnej tożsamości nie jako postawy separacji, ale jako fundamentu tworzenia podstaw otwartych, liberalnych, nastawionych na pluralizm różnych ludzkich kultur i ich zrozumienie”⁷.

Wykorzystanie regionalizmu w dydaktyce szkolnej to nie tylko uwzględnianie w procesie nauczania mikrogeografii, historii lokalnej, literatury, języka (gwaru), folkloru, obyczajów i innych elementów charakterystycznych dla regionu. To przede wszystkim kształtowanie etycznego stosunku do „małej ojczyzny”

² Z. Staszczak (red.) *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*, Warszawa–Poznań 1987, s. 306.

³ H. Skorowski *Antropologiczno-etyczne aspekty regionalizmu*, Warszawa 1990, s. 7.

⁴ Ibidem, s. 13.

⁵ Ministerstwo Edukacji Narodowej – Ustawa z dnia 7 września 1991.

⁶ *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe*, MEN, Warszawa 1995.

⁷ Ibidem, s. 4.

i przekazywanie młodzieży dziedzictwa kulturowego poprzez wskazywanie wartości tkwiących w bliskim przyrodniczym i kulturowym otoczeniu człowieka.

Wartości stanowią podstawę każdego modelu edukacji. Dlatego każdy system kształcenia i wychowania wiąże się z ich określonym wyborem i hierarchią. Współczesna szkoła sąsiaduje z wieloma instytucjami modelującymi aksjologiczny pejzaż uczucia. Ważną rolę w tym pejzażu odgrywają: rodzina, Kościół, grupy rówieśnicze, ale też i kultura masowa. Każdy kieruje się pewnymi wartościami; istotne jest uświadomienie sobie jakie są to wartości i czy chcemy by kierowały one naszym życiem.

Proponujemy wykorzystanie idei „małej ojczyzny” w edukacji aksjologicznej, której celem jest przygotowanie wychowanków „do świadomego wybierania wartości i określania ich hierarchii, stanowiących podstawy konstruowania własnej filozofii życiowej”⁸, a więc także do odpowiedniego ponoszenia konsekwencji własnych wyborów. Aksjologiczny wymiar edukacji regionalnej to przede wszystkim wydobycie i uświadomienie wielorakich wartości tkwiących we własnym regionie w kontekście wartości narodowych i ogólnoludzkich. Przedstawimy propozycję wykorzystania idei „małej ojczyzny” na przykładzie regionu pszczyńskiego, przyjmując oczywiście, iż „granice małych ojczyzn i regionów z natury nie są wyraźne, bowiem obok cech kulturowych i geograficznych wyróżniających te obszary istnieje znacznie więcej wspólnych więzi łączących je w jedną całość”⁹.

Ziemia Pszczyńska stanowi wschodnią rubież Górnego Śląska, opierającą się o lewy brzeg górnej Wisły i prawy brzeg dolnej Przemszy. Zajmuje obszar o powierzchni ponad tysiąca kilometrów kwadratowych, sąsiadujący z historycznymi ziemiami – oświęcimską, cieszyńską, raciborską i bytomską. Położenie geograficzne tej krainy determinowało na przestrzeni tysiąclecia jej przynależność państwową do Polski, Czech, Niemiec. Już od X wieku ziemia ta znajdowała się w obrębie państwa Piastów. W początkach XV wieku stała się samodzielną jednostką gospodarczo-polityczną. W XVI wieku księstwo po przejściu w ręce węgierskich magnatów było Wolnym Państwem Stanowym. Kolejne cztery stulecia to panowanie magnackich, niemieckich rodów – Protnizów, Anhaltów, Hochbergów¹⁰.

Ziemia Pszczyńska wniosła ogromny wkład w rozwój cywilizacyjny Śląska. Odegrała też ważną rolę w historii Polski, Czech, Niemiec. Od dawna przez jej terytorium przebiegał główny trakt łączący – poprzez Bramę Morawską – Europę z Krakowem. Ziemia Pszczyńska była kolebką hutnictwa żelaza. Tu narodziło się górnośląskie górnictwo węglowe. Region ten służył z wzorowo

⁸ K. Olbrycht *Edukacja aksjologiczna – próba interpretacji i zarys programu*, Katowice 1994.

⁹ Karta Regionalizmu Polskiego, uchwalona na V Kongresie Polskich Towarzystw Regionalnych, Wrocław 1994.

¹⁰ L. Musioł *Pszczyna. Monografia historyczna*, Pszczyna 1936.

prowadzonej gospodarki stanowej. Równie słynne było rolnictwo pszczyńskie; tu w połowie XVIII wieku zasadzono po raz pierwszy ziemniaki, tu zasiano po raz pierwszy rzepak. Największy jednak wkład wniosła Ziemia Pszczyńska w rozwój gospodarki leśnej; prowadzono planowy wyrąb i zalesiania, zakładano ostoje dla dzikich zwierząt: jeleni, dzików, saren, danieli, a od 1865 roku rozpoczęto hodowlę żubrów. Toteż głośnie były w lasach pszczyńskich polowania, w których uczestniczyły nierzadko koronowane głowy z całej Europy. Ziemia ta słynęła również z piwowarstwa. Wielką rolę dla ziem sąsiadujących z Pszczyną odegrało rzemiosło: tkactwo, warsztaty rusznikarskie, siodlarskie, grabarskie, krawieckie, szewskie, kowalskie, futrzarskie i inne¹¹.

Ziemia Pszczyńska wniosła też ogromny wkład w rozwój kultury. Miasto Pszczyna było swoistym ogniskiem życia kulturalnego, które wprowadzie koncentrowało się na zamku, lecz silnie promieniowało także poza jego mury – kultura dworska oddziaływała na środowisko miejskie i dwory po wsiach. W cieniu zamku kształtowała się bogata kultura wiejska – dziś prawdziwy skarbiec kultury ludowej. Uformował się oryginalny ustrój pszczyński, utrwaliła gwara pszczyńska, pieśni, tańce, podania ludowe, zwyczaje. Cały ten wielowiekowy dorobek jest dziełem wielu pokoleń ludzi, którzy swoją pracą i talentami przyczynili się do tego, iż pomimo urbanizacji, rozwoju przemysłu, uniformizacji kultury i unifikacji życia, wartości tkwiące w Ziemi Pszczyńskiej przetrwały do dziś.

Pszczyński świat jest dziś jak układanka zbudowana z elementów starych i nowych – nowe ułatwiają życie, ale stare dodają smaku i sensu. Pszczyński świat to babcie w „kieckach” i kobiety w „wyszkrobionych” na sztywno białych czepcach w procesjach odpustowych, to figury świętych i krzyże przydrożne, to „Mikołoje” w Łące. Współczesny, coraz żywszy ruch kulturalny na Ziemi Pszczyńskiej budzi nadzieję, że najlepsze wartości tej ziemi zostaną ocalone od zapomnienia.

Podstawowym zagadnieniem dla każdego człowieka jest tak zwane „poczucie zakorzenienia”. Badania socjologiczne wykazują, że człowiek gubi się we współczesnym świecie w momencie, gdy jest on pozbawiony możliwości identyfikacji z określonym, bliskim środowiskiem¹². Stąd tak ważne jest poszukiwanie wskaźników tożsamości rozumianej jako chęć osadzenia własnej osobowości w określonym ciągu kulturowym, wpisaniu swego życia i twórczości w konkretną przestrzeń geograficzną i kulturową. Stąd tak istotne jest samookreślenie się uczniów poprzez próby zhierarchizowania i zintegrowania różnych „tożsamości” w kontinuum: jednostka – rodzina – naród – ludzkość,

¹¹ A. Lysko (red.) *Słownik biograficzny Ziemi Pszczyńskiej*, Pszczyna 1994; L. Musioł *Pszczyna...*, op. cit., s. 145–208.

¹² A. Kłosowska *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996, s. 252–278.

oraz: dom – mała ojczyzna – region – ojczyzna – ziemia – Wszechświat. Dla mieszkańców Ziemi Pszczyńskiej poczucie tożsamości jest szczególnie ważne ze względu na zmieniającą się przez tysiąclecie przynależność państwową.

Pomocne w kształtowaniu poczucia tożsamości ucznia będzie poznanie historii własnej rodziny, swego „łańcucha pokoleniowego”, swojej miejscowości.

Z tożsamością nierozzerwalnie łączy się tradycja. Znajomość tradycji własnego regionu ułatwia współczesnemu człowiekowi orientację w środowisku, w którym przyszło mu żyć. Ukazuje miejsce i rolę jednostki, przestrzega przed fałszywym postępowaniem, wyostża wrażliwość na dobro społeczne. Poznanie tradycji danej społeczności, jej wyjaśnienie i odtworzenie pozwala głębiej zrozumieć specyfikę, kulturę i mentalność jej członków. Realizacja tego programu powinna koncentrować się wokół pojęć: trwałość tradycji, trwałość przekazu pokoleniowego, zwyczaje i obrzędy, zmienność tradycji kulturowych, wpływ tradycji na kształtowanie się postaw jednostki, wpływ tradycji na współczesność. Przybliżając tradycje ukazujemy również takie wartości jak Bóg, życie, sprawiedliwość, odpowiedzialność, tolerancja, patriotyzm, piękno itp.

W hierarchii aksjologicznej wysoką pozycję zajmują wartości transcendentne – Bóg, świętość, wiara, tolerancja. Kwestie związane z religiami, Kościołami, związkami wyznaniowymi należy omawiać niezależnie od innych poglądów człowieka, gdyż każdy wykształcony człowiek powinien znać zasady różnych religii. Powinien rozumieć zarówno postawy ludzi wierzących, jak i niewierzących.

Ważne jest również ukazanie roli słowa w relacjach międzyludzkich, uświadamianie potrzeby zgodności między słowami i ich konsekwencjami, poznania, czym jest odpowiedzialność za słowo wypowiedziane lub napisane.

Problem wartości i antywartości można zobrazować uczniom poprzez ukazanie obszaru odpowiedzialności i mechanizmów władzy. Młodym ludziom należy uzmysławiać niebezpieczeństwa związane z posiadaniem władzy oraz ogromną odpowiedzialność, która ciąży na tych, którzy ją posiadają.

Edukacja aksjologiczna polega także na wydobywaniu mądrości. Mądrość nie jest tożsama z wiadomościami, jej mianem określa się przede wszystkim wiedzę o człowieku i jego życiu, o porządku świata i miejscu człowieka w nim. Dotyczy tego, co ważne i cenne, dobre i wartościowe. Pomaga odróżnić dobro od zła. Ma związek z prawdą i innymi wartościami: miłością, dobrem i pięknem¹³. Jest to, tak zwana, mądrość życiowa. Poznanie tradycji – może pomóc uczniom w poszukiwaniu i odnalezieniu własnej „księgi mądrości”.

Młodzieży należy uświadomić także wartość życia i zdrowia, uwrażliwić ją na problemy cierpienia, choroby, kalectwa, nauczyć odpowiedzialności za własne zdrowie.

¹³ J. Bartmiński, M. Mazurkiewicz-Brzozowska (red.) *Nazwy wartości. Studia leksykalno-semantyczne*, Lublin 1993.

Chcemy pokazać, że przyroda, istniejąc dla człowieka, pomagając mu w życiu i rozwoju, wymaga również troski i dbałości. Chcemy uwrażliwić młodzież na otaczającą nas przyrodę, ukazać jej znaczenie i możliwości.

Człowiek zmieniając swoje otoczenie tworzy nierzadko rzeczy piękne. Takich pomników rąk ludzkich nie brak i na Ziemi Pszczyńskiej. W wyborze postaw i zachowań związanych z przyszłą drogą życiową – wyborem zawodu – mogą pomóc zajęcia ukazujące wartość pracy, także pracy dla swojego regionu.

Miłość ojczyzny – regionu – małej ojczyzny jest wartością samoistną, nie da się jej uzasadnić innymi wartościami. Proponowany cykl zajęć służący uświadamianiu patriotyzmu jako wartości ma szczególne znaczenie w obecnych czasach, gdy zanika utrwalone przez wieki w polskiej kulturze wychowanie patriotyczne. Z patriotyzmem nierozdzielnie wiąże się wartość wolności, niepodległości. Dotyczą one również najnowszej historii Śląska, od I wojny światowej poczynając, a na doświadczeniach lat dziewięćdziesiątych kończąc.

W „małej ojczyźnie” mogą mieszkać osoby pochodzące z różnych stron, lecz i one poznają tradycję lokalną i przeszłość skrawka ziemi, na którym żyją i pracują, o którym także decydują i za który ponoszą odpowiedzialność. Doświadczanie „małej ojczyzny” uświadamia istnienie szerokiego „świata zewnętrznego”, jako szczególnej opozycji wobec ograniczenia świata „swoich”. Należy kształtować postawy otwartości, tolerancji wobec innych ludzi, kultur i przeciwdziałać ksenofobii oraz negatywnym postawom wobec inności.

Mamy świadomość, że człowiek wrasta w świat wartości stopniowo w toku wychowania i aktywności społecznej. Edukacja aksjologiczna to proces całościowy, nie izolujący poszczególnych wartości. Dlatego też praktycznie każde z proponowanych tu zajęć sygnalizuje istnienie co najmniej kilku wartości. Autorki starały się wykazać, że można efektywnie wykorzystać idee regionalizmu w edukacji aksjologicznej.

Powinny one prowadzić do ukształtowania etycznego stosunku do „małej ojczyzny”, która staje się wartością samą w sobie oraz punktem odniesienia innych wartości¹⁴. Uświadomienie sobie tej wartości daje uczniowi szansę na życie w zgodzie z samą sobą, odnajdywanie harmonii i równowagi – „bycie sobą”, „bycie u siebie”. Wpływa na postrzeganie, ocenę i rozumienie zaobserwowanych zjawisk i sytuacji poprzez pryzmat własnej rzeczywistości określony kodem własnej kultury. Chroni przed zagubieniem w kulturze masowej i anonimowej społeczności.

Przedstawimy przykłady zajęć wykorzystujących idee regionalizmu w przybliżeniu wartości etycznych. Program ten może być realizowany w toku lekcji wychowawczych, zajęć pozalekcyjnych oraz na wszystkich przedmiotach nauczania.

¹⁴ Wartość – „wszystko to, co stanowi przedmiot postaw, dążeń i aspiracji człowieka”; za D. Dobrowolską *Studia nad znaczeniem pracy dla człowieka*, Wrocław 1974, s. 76.

1	2	3	4
Wartości	Temat lekcji	Sposób realizacji	Literatura
Zakorzenie, tożsamość, przynależność, identyfikacja z określonym środowiskiem	Moje drzewo genealogiczne	Drzewa genealogiczne – wykonanie prac plastycznych, W. Dworaczek <i>Genealogia</i> , Warszawa 1959 ich prezentacja, wystawa	
	Moje nazwisko	Poszukiwanie etymologii własnego nazwiska	S. Rospond <i>Słownik nazwisk śląskich</i> , cz. 1. Wrocław 1967; S. Rospond <i>Nazwiska Ślązaków</i> , Opole 1960
	Mój exlibris	Próba określenia samego siebie – prace plastyczne, prezentacja, omówienie	
	Dom moich pradziadków – dziadków – rodziców	Wystawa prac plastycznych	
	Herb mojej miejscowości	Prace plastyczne, opis, wyjaśnienie symboli	B. Snoch (red.) <i>Ilustrowany słownik dziejów Śląska</i> , Katowice 1990; M. Gumowski <i>Herby i pieczęcie miejscowości województwa śląskiego</i> . Katowice 1939;
	O czym informują nas nazwy ulic, przysiółków, osiedli, miejscowości?	Zapoznanie z planem miejscowości, nanoszenie nazw miejscowych, poszukiwanie ich etymologii	S. Rospond <i>Patronimiczne nazwy miejscowe na Śląsku</i> . Wrocław 1964; H. Borek <i>Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych</i> , Opole 1988;
	Historia mojej miejscowości	Zapoznanie z historią miejscowości, uzupełnianie monografii – opis współczesności	L. Musioł <i>Monografia historyczna</i> , Pszczyna 1936; W. Korzeniowska (red.) <i>Goczalkowice–Zdrój. Monografia historyczna</i> , Opole 1996; K.Z. Prus <i>Z przeszłości Mikołowa i jego okolic</i> , Mikołów 1932; O. Spiralski <i>800-lecie Łęczyny</i> . Katowice 1964; Czarków <i>wczoraj i dziś: 670 lat miejscowości 1326–1996</i> , Czarków 1996; Z. Orlik <i>Gmina Pawłowice. Szkice z dziejów</i> , Pawłowice 1994;

1	2	3	4
Tradycja, miejsce i rola jednostki, trwałość przekazu pokoleniowego, zwyczaje i obrzędy, zmienność tradycji kulturowych	Symbolika chrześcijańska w życiu codziennym Kultura ludowa Ziemi Pszczyńskiej – zwyczaje i obrzędy	Wywiad z babcią i dziadkiem, np. znak krzyża czyniony na chlebie, symbolika dzwonów kościelnych, obszar <i>sacrum</i> i <i>profanum</i> miejscowości – kapliczki Poznanie zwyczajów i obrzędów związanych ze świętami (liturgiczny rok kościelny), uroczystościami rodzinnymi, porami roku, pracą zawodową; pierwiastki magiczne i symboliczne; inscenizacje obrzędów („Mikołaje”, jasełka itp.), odtwarzanie zwyczajów	A. Spyra <i>Kultura ludowa regionu pszczyńskiego</i> , Pszczyna 1981 A. Spyra <i>Kultura ludowa regionu pszczyńskiego</i> , Katowice 1981 J. Pośpiech <i>Zwyczaje i obrzędy doroczne na Śląsku</i> , Opole 1987 D. Simonides <i>Najpiękniejsze zwyczaje i obrzędy górnośląskie</i> , Katowice 1995 M. Fiderkiewicz <i>Wybrane obrzędy rodzinne i doroczne we wsi Łąka. Studium etnologiczne</i> , w: Lipok-Bierwiaczonek (red.) <i>Śląskie Prace Etnologiczne</i> , t. 1, Katowice 1990, s. 52–70; W. Korzeniowska (red.) <i>O ukrytych skarbach, śpiącym wojsku i kochance diabła czyli bajki, podania, opowieści ze Śląska Cieszyńskiego i Ziemi Pszczyńskiej</i> , Katowice 1995; A. Lysko <i>Duchy i duszki Bojszowskie</i> , Bojszowy 1994; A. Widera (red.) <i>Anegdoty, humoreski i żarty ludu śląskiego</i> , Katowice 1983; <i>Pory roku na wsi pszczyńskiej</i> , płyta Veriton 1973; <i>Folklor Ziemi Pszczyńskiej</i> , DO Recording płyta CD 1990; K. Turek <i>Kolędy górnośląskie</i> , Katowice 1995 A. Dygacz <i>Pieśni górnicze</i> , Katowice 1996 J. Miodek <i>Śląska ojczyzna–polszczyzna</i> , Katowice 1991; B. Bazieliń <i>Śląskie stroje ludowe</i> , Katowice 1991 A. Spyra <i>Kultura ludowa regionu pszczyńskiego</i> , Katowice 1981
	Kultura ludowa Ziemi Pszczyńskiej – folklor słowny, muzyczny, tradycyjny strój ludowy	Folklor słowny: gwara, gatunki folkloru słownego – legendy, przysłowia, gadki, bajki, poezja, przypowieści, wróżby; folklor muzyczny i taneczny: muzyka, tradycyjne instrumenty, pieśń, przyśpiewka, kolęda, taniec gry, zabawy, wyliczanki; pierwiastki magiczne, symboliczne i ludyczne; konkurs gwarowy; pszczyński strój ludowy – prace plastyczne, słowniczek	

1	2	3	4
	Sztuka sakralna	Wycieczki do Muzeum Zamkowego w Pszczynie; sporządzenie rejestru kapliczek przydrożnych – zabawa w etnografów	J. Ziemiński (red.) <i>Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych w Pszczynie</i> , t. 1–9. Pszczyna 1982–1996 T. Dobrowolski <i>Sztuka na Śląsku</i> , Katowice–Wrocław 1948
Świętość, wiara, tolerancja	Współistnienie narodów i religii na Ziemi Pszczyńskiej na przestrzeni wieków	Mieszkańcy Ziemi Pszczyńskiej na przestrzeni wieków; grupy narodowościowe – przejawy tolerancji i kultury współżycia; postawa wobec inności, tolerancja, opiekuńczość, podtrzymywanie i utrwalanie więzi międzyludzkich, tworzenie modelu wspólnoty regionalnej, solidaryzm kulturowy, społeczny, otwartość wobec wielonarodowego charakteru kultury śląskiej kościoły i związki wyznaniowe, ich historia i wpływ na dzieje Ziemi Pszczyńskiej – dawniej i dziś; koncert muzyki organowej w Kościele Ewangelickim; prelekcja na temat zdrowej żywności w Kościele Adwentystów Dnia Siódmego; pszczyńskie nekropolie: wycieczki na cmentarz katolicki, ewangelicki, kirkut żydowski, wojskowy cmentarz żołnierzy radzieckich	L. Misiół <i>Pszczyna. Monografia historyczna</i> , Pszczyna 1936; A. Rogalski <i>Kościół katolicki na Śląsku</i> , Warszawa 1955; H. Czernbor <i>Ewangelicki kościół unijny na Polskim Górnym Śląsku 1922–1939</i> , Katowice 1993 J. Bańka <i>Dekanat pszczyński w czasie reformacji protestanckiej i odrodzenia katolicyzmu na tle stosunków kościelnych Śląska</i> , Chorzów 1932; T. Fałęcki <i>Niemieckie szkolnictwo mniejszościowe na Górnym Śląsku w latach 1922–1939</i> , Katowice 1970 A. Syra <i>Szkice z dziejów Kościoła Wszystkich Świętych w Pszczynie i obrazu Matki Boskiej Przedziwnej</i> , Pszczyna 1995 J. Keller (red.) <i>Zarys dziejów religii</i> , Warszawa 1976
Odpowiedzialność za słowa	Reklama radiowa w gwarze Kampania wyborcza na przedstawiciela do sejmiku samorządowego Pismo w sprawie... Odwiedź moją miejscowość. Znajdziesz tu...	Sporządzenie scenariusza, nagranie – realizacja pomysłu, prezentacja prac Gra symulacyjna Redagowanie oficjalnego listu interwencyjnego do władz Przygotowanie artykułów reklamowych	
Odpowiedzialność – władza	100 pytań do... wójta, burmistrza, sołtysa	Spotkania z przedstawicielami władzy lokalnej	

1	2	3	4
	Miałem niezwykle sen – byłem księciem pszczyńskim	Konkurs literacki	J. Kruczek, T. Włodarska <i>Życie dworskie na zamku w Pszczynie</i> , Pszczyna 1984
	Gdybym był... wójtem, burmistrzem	Konkurs krasomówczy	
	Sesja rady gminy	Gra dramatyczna	
	Wehikułem czasu w przeszłości – przekonałem króla Henryka Walezego	Opowiadanie twórcze na kanwie podania związanego z kapliczką „Bądź Wola Twoja” w Pszczynie, według <i>Górnego Śląska</i> , Opole 1990, s. 98 którego w tym właśnie miejscu szlachta namawiała do powrotu króla Henryka Walezego uciekającego potajemnie do Francji w 1574 roku	W. Korzeniowska (red.) <i>Gawędy z przeszłości Górnego Śląska</i> , Opole 1990, s. 98
Mądrość – wiedza o człowieku i jego życiu, o porządku świata i miejscu w nim człowieka, mądrość życiowa	Mądrość ludowa w przysłowia	Poznanie przysłów ludowych, redagowanie książeczki „Mądrość w przysłowia”	J. Krzyżanowski <i>Mądrej głowie dość dwie słowie</i> , Warszawa 1975
	Czy jeśli „Barbara po wodzie, to Boże Narodzenie po lodzie”?	Weryfikowanie prawdziwości przysłów kalendarzowych	S. Świrko <i>Na wszystko jest przysłowie</i> , Warszawa 1975
	Przyśpiewki ludowe inaczej	Konkurs na współczesne aranżacje przyśpiewek ludowych (rockowe, bluesowe itp.)	<i>Pory roku na wsi pszczyńskiej</i> , płyta Veriton 1973; <i>Folklor Ziemi Pszczyńskiej</i> , DO Recording płyta CD 1990
Sprawiedliwość – problem winy i kary	Krzyże pokutne na Ziemi Pszczyńskiej jako pomnik średniowiecznego prawa	Wycieczka rowerowa do Studzionki, historia i znaczenie krzyży pokutnych	B. Snoch (red.) <i>Ilustrowany słownik dziejów Śląska</i> , Katowice 1990 T. Krotoski <i>Krzyże pokutne w Rybnickim i jego sąsiedztwie</i> , w: <i>Kroniki Rybnickie</i> . Rybnik 1982
	Miecz katowski w Muzeum Zamkowym w Pszczynie	Dyskusja nad problemem kary śmierci	L. Musioł <i>Pszczyna. Monografia historyczna</i> , Pszczyna 1936
	Eliasz i Pistulka – pszczyńscy zbójnicy; czy można odbierać jednym, a dawać drugim	Debata nad problemem dobra i sprawiedliwości	A. Żak <i>Zbójnickie dukaty</i> , Katowice 1987 W. Korzeniowska <i>Whrew prawu czyli o przemytnikach, kłusownikach i „innych występnych” Bierunia i okolicy w XIX wieku</i> , Bieruń 1990

1	2	3	4
Życie, zdrowie, cierpienie, odpowiedzialność za samego siebie	Jasełka w gwarze Cykl imprez integracyjnych; współpraca z Ośrodkiem dla Dzieci Ociemniałych i Niedowidzących oraz Sanatorium dla Dzieci „Stokrotka” w Goczałkowicach-Zdroju	Przygotowanie przedstawienia i pokazanie go pensjonariuszom Domu Opieki Społecznej „Caritas” w Pszczynie Konkurs gwarowy „Po naszymu czyli po śląsku”; konkurs „Śląskie śpiewanie”; konkurs legend regionalnych; festyn integracyjny – podsumowanie konkursów	G. Dądrowska <i>Obrzędy i zwyczaje doroczne jako widowisko</i> , t. 1–2. Warszawa 1972 A. Widera (red.) <i>Anegdoty, humoreski i żarty ludu śląskiego</i> , Katowice 1983 W. Korzeniowska (red.) <i>O ukrytych skarbach, śpiącym wojsku i kochance diabła, czyli bajki, podania, opowieści ze Śląska Cieszyńskiego i Ziemi Pszczyńskiej</i> , Katowice 1995; A. Lysko: <i>Duchy i duszki Bojszowskie</i> . Bojszowy 1994
Otoczający nas świat, przyroda – jej znaczenie i możliwości	Rezerwy na Ziemi Pszczyńskiej – żubrów, ślepowronów, torfowisk Bezkrwawe polowanie z aparatem fotograficznym w lasach pszczyńskich Zmiany w przyrodzie powstałe w wyniku działalności człowieka – tamy zaporowe na Wiśle i Pszczynce Dbamy o nasze środowisko	Wycieczki rowerowe, ukazanie, że przyroda istnieje dla człowieka, pomagając mu w życiu i rozwoju, wymaga również troski i dbałości Wycieczki, fotografowanie, wystawa prac Dokumentowanie zmian – opisy, fotografie; wycieczka do Stacji Polskiej Akademii Nauk w Goczałkowicach-Zdroju	I. Płazak <i>Pszczyna. Zabytki miasta i regionu</i> , Pszczyna 1974
Piękno – pomniki wytworów rąk ludzkich	Kościóły w naszym regionie, ich architektura, położenie, znaczenie	Wycieczki rowerowe	K. Płazak <i>Pszczyna zabytki miasta i regionu</i> , Pszczyna 1974 A. Spyra <i>Związane na jaskółczy ogon. Drewniane kościółki na Ziemi Pszczyńskiej</i> , Pszczyna 1989 J. Matuszczak <i>Kościóły drewniane na Górnym Śląsku</i> . Wrocław 1977
	Uroki Ziemi Pszczyńskiej	Plener fotograficzny, malarski – pałace dworki, parki zabudowa miejska, zagrody wiejskie, Skansen – Zagroda Wsi Ziemi Pszczyńskiej	

1	2	3	4
Praca	<p>Ginące zawody</p> <p>Opowiedz nam...</p> <p>Słynni wychowankowie naszej szkoły</p> <p>Poznajemy trud pracy</p> <p>Stare przedmioty opowiadają</p> <p>Tradycyjne zawody „Mój dziadek był hajerem, mój ojciec też robi na grubie, a jo byda...”</p>	<p>Cykl wycieczek; w warsztacie kowala, szewca, snycerza, zegarmistrza – ukazanie wartości pracy;</p> <p>spotkania z ciekawymi ludźmi, poznanie ich pasji i zainteresowań</p> <p>Redagowanie szkolnego słownika biograficznego</p> <p>Przeprowadzenie prac porządkowych na terenie Skansenu – Wsi Ziemi Pszczyńskiej</p> <p>Ukazanie potencjału intelektualnego naszych przodków – opowiadanie w narracji pierwszoosobowej</p> <p>Napisanie, przygotowanie i nagranie słuchowiska</p>	<p>A. Spyra <i>Budownictwo drewniane na Ziemi Pszczyńskiej</i>, Pszczyna 1982</p>
Miłość ojczyzny, patriotyzm	<p>Miejsca pamięci narodowej</p> <p>Dlaczego nasi przodkowie musieli walczyć o to, abyśmy mogli mieszkać w wolnej Polsce?</p>	<p>Poznanie historii regionu, wycieczki</p> <p>Spotkanie z uczestnikami II Wojny Światowej; konkurs pieśni powstańczych</p>	<p>J. Polak <i>Powrót Pszczyny do Polski – czerwiec 1992</i>, w: <i>Materiały Muzeum Wnętrz Zabytkowych</i>, t. 2. Pszczyna 1983</p> <p>A. Strzelecki <i>Marsz śmierci. Przewodnik po trasie Oświęcim–Wodzisław Śląski</i>, Katowice 1986</p> <p>I. Płazak <i>Pszczyna zabytki miasta i regionu</i>. Pszczyna 1974</p> <p>A. Lysko <i>Echa pszczyńskiego lasu</i>, Bojszowy 1996</p> <p>Z. Orlik <i>Ziemia pszczyńska 1945</i>, Pszczyna 1982</p> <p>Z. Orlik <i>Ziemia pszczyńska 1939</i>, Pszczyna 1988</p> <p>F. Hawranek (red.) <i>Encyklopedia Powstań Śląskich</i>, Opole 1976; <i>Śpiewnik polskich pieśni powstańczych</i>, wybór P. Świerc, Opole 1980</p>
Otwartość, tolerancja wobec innych ludzi, kultury	<p>Jakie zwyczaje swojej rodziny chciałbyś przenieść do zjednoczonej Europy?</p>	<p>Konkurs literacki</p>	

1	2	3	4
	Co by było, gdyby władze miasta zdecydowały, że od 1 stycznia 1988 roku Pszczyna będzie miastem zamkniętym, otoczonym murem, wyizolowanym od świata?	burza mózgów;	
	Zderzenie kultur: Sobótki – Walentynki, Zaduszki – Halloween	listy do dzieci z innych krajów	

REGIONALITY IN THE SYSTEM OF ELEMENTARY
SCHOOL EDUCATION. THE IDEA OF LOCAL HOMELAND
AND THE MAKING CONSCIOUS OF ETHICAL VALUES.
THE EXAMPLE OF PSZCZYNA REGION

Transmission of values is the most difficult task in the ethical education. The possible help in it can be provided by a programme of the regional education, which consists on showing to the students the existence of moral values in their small community. Such a programme should involve also many elements concerning history, tradition and specifics of the nowadays situation of a region in case.